

THE GREAT GATSBY

Onverfilmbaar?

Overdaad schaadt. De Amerikaanse auteur F. Scott Fitzgerald pende er met het in de buurt van het Zuid-Franse Cannes geschreven *The Great Gatsby* in 1925 een klassieker over, waarin hij duidelijk maakte hoe overdreven drang naar rijkdom, macht en vertoon de pure Amerikaanse droom ondermijnde. Vreemd genoeg dragen de diverse filmadaptaties de boodschap van deze romanklassieker (nog altijd) niet uit. — DIRK MICHIELS

Overgoot Clayton de vertelling met nostalgie, Luhrmann dompelt het verhaal in spektakel.

Een stille film, een opera, een ballet, een tv-film en drie filmadaptaties nu al (uit 1949, 1974 en 2013) zijn inmiddels op Fitzgeralds onverfilmbaar geacht magnum opus gebaseerd. De vraag blijft: Is de roman te subtiel om er massaspektakel van te maken? De versie van Jack Clayton wist anno 1974 weinig literatuurexegeten te bekoren. Met zijn eigenzinnige adaptatie heeft Baz Luhrmann het eeuwige debat over boek en film nieuwe discussiestof bezorgd. In handen van het film-entertainment wordt de literaire parel van amper 144 pagina's een blockbuster. Hollywood wordt zichtbaar meer bekoord door de wilde

party's uit het verhaal dan door de maatschappijkritische boodschap van de auteur. Fitzgerald mag dan als auteur geroemd worden om zijn spaarzame stijl, Hollywood doet er al te graag een schepje bovenop. Filmische schaalvergroting vormde al de inzet van de Paramountversie van de Brit Jack Clayton, maar is ronduit de drijfveer van de nieuwe Warner Bros-verfilming in 3D van de Australische cineast Baz Luhrmann. Het New York uit de jaren 20 wordt in *THE GREAT GATSBY* mateloos gedrapeerd in een stijl die art deco lijkt, maar in wezen geen uitstaans meer heeft met het strakke design van de originele stijl van de eerste wolkenkrabbers.

Tussen beide filmadaptaties zijn er grote stijlverschillen. Clayton overgiet de vertelling met nostalgie, Luhrmann dompelt het verhaal onder in spektakel. Claytons versie heeft oog voor de historische reconstructie van de art deco-setting van de happy twenties. Luhrmann digitaliseert de glitter en de champagnebubbels. De jazzy swing uit de versie van 1974 wordt nu hiphop. Irving Berlin ruimt plaats voor Jay-Z, Beyoncé of Lana del Rey. In Claytons periodefilm kondigen de jazzy party's een nieuw decennium aan na WO I. In Luhrmanns hiphop opera zijn het dure, uitzinnige VIP-feestjes met een vulgair tintje. De doorgaans overbeschaafde omgangsvormen van de New Yorkse geldaristocratie van toen ten spijt. Zowel bij Luhrmann als bij Clayton verlamt de grootschaligheid van de productie de goede overdracht van het literaire verhaal. Wat Fitzgerald mild ironisch beschreef, wordt op film nostalgisch (de Claytonversie) of kitscherig (de Luhrmannversie) uitgebeeld. Wel reconstrueren beide filmers trouw de bekende sfeerbeelden uit de roman. De zachtjes wapperende voiles en rolgordijnen van de raambekleding van het luxueuze landgoed van de superrijken krijgen in Claytons regie veel aandacht. Meer dan Luhrmann zoekt Clayton naar een spirituele betekenis voor het billboard van de oogarts uit Queens. Gatsby's verlangen naar het groene licht op Daisy's pier aan de overkant van de baai, zit dan weer beter in Luhrmanns beeldsymboliek verval. Hoewel de gesprekken vaak letterlijk uit de roman geciteerd zijn, sneuvelt in beide filmbewerkingen grotendeels het droeve innerlijke drama van Gatsby, die zijn pronkerige woning op Long Island wekelijks openstelt voor frivole feestgangers in de hoop er zijn oude en inmiddels rijk getrouwde liefde Daisy Buchanan te ontmoeten. Waar Clayton de dure en nauwkeurige tijdsreconstructie als aanhef voor het filmverhaal beoogt, heeft Luhrmann zich nauwelijks de moeite getroost om het

THE GREAT GATSBY (1949)

visuele spektakel verhaalbetekenis te geven. De wilde party's uit THE GREAT GATSBY staan op zich, als videoclips binnen het filmgeheel. Luhrmann wil duidelijk indruk maken met andere dingen dan Fitzgeralds liefde-haathouding met de American Dream.

De jaren 20

Luhrmann heeft de roman vooral geïnterpreteerd als een metafoor van de tijdgeest van de jaren 20, toen de wereld zonder het te beseffen op een gevaarlijke Wall Street-bubbel leefde. De parallel met de huidige excessen van de kredietcrisis dringt zich in zijn filmversie op. Op het ritme van ongecontroleerd gemorste champagne filmt Luhrmann met THE GREAT GATSBY een kroniek van gefnuikte financiële ambities. Het is niet toevallig dat men uitgerekend in 1974 én in 2013 teruggrijpt naar Fitzgeralds roman over de wellustige jaren 20. Zowel met de oliecrisis in de seventies als met de kredietcrisis nu weegt de neerwaartse economische spiraal na jaren van ongeremde welvaart in de sixties en de nineties. Beide versies zijn een filmreflectie op de gouden jaren, maar ook hier is de toon verschillend. Weemoed overheeft bij Clayton, fascinatie domineert bij Luhrmann. De Australiër legt openlijk de link met de crisis, door zijn film na de beurscrash van 1929 te laten starten. De vroegere makelaar Nick Carraway is genuïneerd en opgenomen in een kliniek voor alcoholverslaafden, waar hij op aanraden van zijn therapeut opschrijft hoe hij zich als jonge trader bewoog tussen de oude en nieuwe rijken op Long Island. Luhrmanns THE GREAT GATSBY is opgevat als een vertelling in flashback over de welvaartsjaren. Een opvallende maar niet bijster gelukte ingreep in de verhaalstructuur van de oorspronkelijke roman. Te meer omdat Luhrmann gaandeweg de eigenlijke karaktertekening van Nick uit het oog verliest. Claytons versie, naar een scenario van Francis Ford Coppola, met Nick Carraway als observator-verteller, houdt zich beter aan de romanstructuur van Fitzgerald. De gebeurtenissen worden er meer gefilterd door Nicks bewustzijn, dat door zijn onlosmakelijke drang naar rijkdom wordt vertroebeld. In de filmversie uit 1974 poogt Nick vanuit zijn werk als beursagent als stille toeschouwer op Gatsby's party's zijn fascinatie voor rijkdom en vermaak te duiden. Op de decadente feestjes wordt er druk gespeculeerd over de herkomst van Gatsby's kapitaal. In de versie van Clayton wordt de link met de wereldoorlog en de drooglegging gelegd, Luhrmann houdt het bij maffiaconnecties en beursmanipulatie. Terwijl Nick zijn buurman Jay Gatsby in contact poogt te brengen met zijn rijke achterlicht Daisy, neemt Clayton de nodige tijd om de sociale geleding van de

New Yorkse samenleving in beeld te brengen. Hij verdeelt zijn aandacht tussen de traditioneel gefortuneerden in hun mansions op het schiereiland East Egg, de nieuwe rijken van de twenties met hun art decovilla's op West Egg en de vervuilde stortplaatsen aan de rand van New York, waar de kansarmen wonen. Dat de personages zowel deel als slachtoffer van de Amerikaanse mythe zijn, komt bij Clayton zoveel beter tot uiting dan bij Luhrmann. In deze passages meet Clayton met zijn beelden wat in de economie de 'Gatsby curve' heet: de relatie tussen de economische ongelijkheid en de beperkte sociale mobiliteit in de States. Deze sociale diagnose en de bredere maatschappelijke context van de handelingen van de personages gaan in Luhrmanns update verloren. Clayton filmde met zijn *Gatsby* een completere romanadaptatie dan de sfeerfantasie van Luhrmann. Het is niet gemakkelijk voor de acteurs om zich staande te houden in Luhrmanns opdringerige pastiche. De rollen van Daisy's dochttertje en vriendin Jordanie sneuvelden helemaal of grotendeels onder de visuele ballast. Leonardo DiCaprio doet zijn Howard Hughesrol uit Scorseses *The Aviator* losjes over als een wat neurasthenieke Gatsby. Het koel romantische enigma van Robert Redford uit de vorige versie bereikt hij nooit. Het asexuele spel van Tobey Maguire als Nick kwijnt helemaal weg bij San Waterstons schitterend observerende vertolking uit Claytons editie. Australiër Joe Edgerton speelt Tom Buchanan als een macho bruut zonder de reactionaire Amerikaanse roots van de meer genuanceerde Bruce Dern in Claytons versie. Met de onverwacht beperkte vertolking van Carey Mulligan besef je ineens wat een goede kwetsbare en naïef oppervlakkige Daisy Mia Farrow in 1974 wel was. Baz Luhrman doet zijn best om het genre van de altijd wat saaie periodefilm een dynamischer uitzicht te geven. De filmodynamiek lukte wonderwel bij zijn vitalisering van Shakespeares *Romeo + Juliet*. In 1996. Maar wat F. Scott Fitzgerald betreft vind ik hem niet altijd de juiste regisseur op de juiste plaats. ✘

GENRE Drama

REGIE Baz Luhrmann

SCENARIO Baz Luhrmann & Craig Pearce naar F. Scott Fitzgerald

FOTOGRAFIE Simon Duggan

MUZIEK Craig Armstrong

CAST Leonardo DiCaprio (Jay Gatsby), Tobey Maguire (Nick Carraway), Carey Mulligan (Daisy Buchanan)

PRODUCTIE US - 2013 - 142'

DISTRIBUTIE UPI

RELEASE 15 mei